

---

miniBUDZOGÁŇ

NÓRSKO-SLOVENSKÝ SPOLOK č. 3/2007

Pozdrav zo Slovenska

Ja žijem v Nórsku už 28. rok, moja žena, Erika, 16. rok. Slovensko pravidelne navštevujeme aspoň raz ročne, trikrát sme tam boli v kúpeľoch, máme pocit, že tam existujeme bez problémov a vcelku pobyty na Slovensku berieme pozitívne.

Ale, pri tých dvojtýždňových hosťovaniach v roli zahraničného Slováka, cítime stále, že sme tu cudzí, niekedy exotickí, a že možno by sme tam už ani nedokázali žiť. Rovnako, ako niektorí Slováci, ktorí prišli do Nórska, aby si tu založili existenciu, ale nakoniec sa vrátili na Slovensku, lebo v Nórsku nedokázali žiť.

Tak sme si vymysleli experiment – podarilo sa nám vybaviť si v práci voľno na štyri mesiace, naložili sme auto až po strechu a presunuli sa do Bratislavy.

Jedna vec, ktorá nám z Nórska okamžite udrela do očí je bezohľadnosť ľudí (najviac viditeľné u automobilistov) a obrovské sociálne rozdiely. Ešte sme len prešli najnovším dopravným tunelom v Bratislave, pri Zoologickej záhrade, hneď som uvidel auto, aké sa v Oslo hneď len tak nevidí – Bentley Coupé. Hummer stratil svoje prvé miesto, ako auto, ktoré musia všetci mať.

V Bratislave sú všetky chodníky mesta zapratané zaparkovanými autami. S hrôzou myslím na telesne postihnutých vodičiarov, ktorí sú týmto parkovaním uväznení doma. Nadarmo im nadácie EÚ poskytnú elektrické vozíčky, z Euro-fondov sa namontujú výťahy vedľa schodov, chodníky sú na mnohých koncoch práce znížené, aby obrubník nerobil vodičiarom problém. Aha!, aký sme moderní a ako veľa pre najslabšie skupiny robíme! Pred poliklinikou stoja najväčšie SUV Mercedesy kolesami na schodoch a na ceste stoja policajti a prísne kontrolujú lekárnice, ochranné vesty a zapálené svetlá. A mamičky s kočíkmi sa na chodníkoch zaparkovaným autám vyhýbajú v cestnej dráhe. Nevidiacim s bielymi palicami, pre ktorých niekedy bola pomoc previesť ich cez cestu z chodníka na chodník, už chodník nepomôže. Ale toto nie je téma pre európske fondy, ani iniciatívy, ani štruktúry.

Do začiatku tohto textu zo Slovenska som chcel napísať o mladom Bratislavčanovi, ktorý autom zrazil a zabil dvoch bezdomovcov, keď sa ponáhal na benefičný gala koncert v prospech postavenia Domu pre bezdomovcov v Bratislave. Jeho firma na konto výstavby slávnostne previedla jeden milión korún a aj škody na aute mladý Bratislavčan veľkodušne uhradil z vlastného vrecka. Nestalo sa to, ale je to ilustrácia toho, ako sa mne javí slovenská spoločnosť.

A v nej, ako klenoty, žiaria jedinci, ktorí nezištne a bez nároku na medializáciu svojho konania pomôžu druhému človeku, alebo aspoň rozdávať ľuďom pohodu, porozumenie, úsmev a pripomínajú, že ľudia k sebe môžu byť aj slušní, tolerantní a dobrí. Človek to zažije, chvíľku sa možno zastaví a zamyslí, a potom sa ponáhľa ďalej.

Tak ako som včera pri Dunajskej Strede videl doničenú MB-čku, okolo policajné a záchranné autá s blikajúcimi majáčkami na strechách, a na kraji cesty dve prikruté telá. Ľudia v autách na chvíľu zväzneli, šoféri spomalili, ale o päť minút sa už nebezpečne predbiehali v kolóne aut smerujúcich z víkendu do Bratislavy.

Do takého hnutia by som sa zapísal!:

Vrátiť mesto ľuďom!

Vlado Branko

Návštevy nórskeho štátu Kremnice v 17. a 18. storočí

Richard Kafka

Vysoká technická úroveň ťažby a spracovania rúd v stredoslovenskom regióne bola v minulosti známa. Svedčia o tom mnohé návštevy odborníkov z rôznych krajín, ktoré prichádzali najmä do Banskej Štiavnice, Kremnice, Banskej Bystrice a priľahlých lokalít, kde sa rudy ťažili a ďalej spracovávali.

Zameral som sa na skúmanie týchto návštev, ktoré prichádzali z Nórska. V Štátnom ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici sú títo odborníci označení ako „poddaní dánskeho kráľa z Nórska“. Nórsko v tom čase ako samostatné kráľovstvo ešte neexistovalo. Niektoré študijné cesty nórskeho štátu sú známe, no ešte stále nie je všetko o týchto cestovateľoch u nás známe. Takouto je aj cesta neznámych nórskeho štátu z rokov 1651 – 1652.

Dr. Björn Ivar Berg z Nórskeho banského múzea v Kongsbergu našiel v Deichmanske biblioteket v Oslo fragment denníka z cesty po Čechách, Morave, Rakúsku a Uhorsku (najmä časti dnešného Slovenska). Cesta sa uskutočnila v rokoch 1651 – 1652. Identita autora denníka je neznáma. B. I. Berg predpokladá, že vedúcou osobnosťou cesty bol Brostrup Gedde (Gjedde) žijúci v rokoch 1628 – 1668, syn majiteľa strieborných baní Ove Geddeho (1594 – 1660) v Kongsbergu. Ove Gedde poslal svojho syna do Strednej Európy, ale najmä do baníckych miest na Slovensku učiť sa baníctvu a hutníctvu. Jeho syn mu z cesty priviedol aj odborníkov zo Saska a Slovenska – Jacob Matiasa Taxa, Johan Georga Taxa, Daniela von Hellenbacha a Heinricha Sigismunda Hassiusa. Predpokladá sa, že D. von Hellenbach a H. S. Hassius boli zo Slovenska. Je celkom možné, že práve Daniel von Hellenbach pochádzal zo slávnej štiavníckej baníckej rodiny.

Brostrup Gedde bol po návrate z cesty roku 1653 vymenovaný za najvyššieho banského úradníka v Nórsku a Johannes Barth nastúpil roku 1656 za riaditeľa baní v Kongsbergu po svojom otcovi.

Pokračovanie na 2. strane

Pokračovanie z 1. strany

Do dnešných čias nebolo o tejto ceste nič publikované a tento viac ako 350-ročný cestopisný denník sa dostal teraz na Slovensko. Čaká na svojho prekladateľa. Brostrup Gedde mal v čase svojho cestovateľského dobrodružstva 23 rokov a tak aj popisy jednotlivých zážitkov sú plné dobrodružných príhod a nielen odborných pojednání.

Predkladám stručný popis jednotlivých cestovných zážitkov.

Cesta cez Čechy, Moravu, Rakúsko a Uhorsko sa podľa uvedeného denníka začala 29. novembra 1651. Vedúcou osobnosťou cesty bol podľa Björna Ivara Berga s najväčšou pravdepodobnosťou spomínaný Brostrup Gedde a jeho spoločníkom bol syn riaditeľa baní v Kongsbergu Johannes Barth.

Podľa denníka z cesty, ktorý je vedený podľa dátumov boli účastníci cesty ešte 30. novembra 1651 v Drážďanoch a 2. decembra prichádzajú do Prahy. Hneď na druhý deň navštevujú mestá Kolín, Kutnú Horu, Jihlavu a 10. decembra sa dostávajú k Dunaju, v ten istý deň sú vo Viedni. V denníku je zaznamenané stretnutie s mnohými osobnosťami.

23. decembra odchádzajú cez Eberstorf, Hainburg zrejme plavbou po Dunaji do Bratislavy (Pressburg). Navštívili aj ďalšie mestá pri Dunaji Rackendorf, Gyor (Raab).

30. decembra boli cestovatelia v Komárne, kde obdivovali komárňanskú pevnosť, ďalej pevnosť v Nových Zámkoch, kaštieľ v Komjaticiach, potom je tu spomínaná Ivanka a Nitra. Zaujímavá zmienka o slovenskej dedine (Slawackisch dorff) Gras Osbratiz (nepodarilo sa mi zistiť ako sa volá po slovensky).

9. januára dosiahli cestovatelia cieľ svojej cesty Kremnicu. V Kremnici mal ich program pracovný charakter. Navštívili postupne: Rudolf šachtu, Winckel, Matthias a St. Annen šachty. Ďalšie dni navštívili stupy a veľa času venovali návštevám taviacich hút. Celkove by sa dala táto cesta hodnotiť ako cesta za objavovaním hutníckych procesov. Len z veľmi stručného štúdia sa dá zistiť, že nórski bádatelia hneď po príchode do Kremnice (12. januára) odovzdali do taviacej huty nórsku rudu na preskúšanie. Rudu sem doviezli na skúšobné spracovanie. Výsledok skúšok hodnotia cestovatelia vo svojom denníku dňa 22. januára, kde uvádzajú, že výsledky boli veľmi dobré.

27. januára sa začali nórski cestovatelia s Kremnicou lúčiť, nechýbalo ani víno, ktoré dal doniesť Gedde z pivnice, „aby si mohli na zdravie baníkov pripíť“. Z príležitosti odchodu ich prijal hlavný kapitán Melchior Bawn a úplne na záver návštevy v Kremnici mali 2. februára rozlúčku s kremnickým kaplánom Marcom Ziegelsdörffernom.

Ten istý deň je zaznamenaný prechod cez Hron a návšteva kúpeľov v Tepliciach (Sklenné Teplice). Nasledovala cesta do Banskej Štiavnice, kde sa znova vítajú „s niekoľkými fľaškami dobrého vína“. Veľmi sa im páči pohľad na Banskú Štiavnicu, ako píše: „Prvý pohľad v Štiavnici z okna bol na plno švárných dievčat...“ V ďalších dňoch navštívili Bieberstölňu, Erbštölňu, 6. februára sú v Hodruši, o tri dni navštívili taviacu hutu.

Dňa 10. februára cestovali do Banskej Bystrice. Zaujímavá je poznámka o Banskej Bystrici, ktorá v nich zanechala zlý dojem, ako píše: „je to banícke mesto so zlým pohľadom naň“.

Nemohli, samozrejme, vynechať Španiu Dolinu, ktorú navštívili 19. februára, a 22. februára Ľubietovú.

Cesta po Uhorsku sa skončila 24. februára v Bratislave.

Cestovná správa po Uhorsku prináša nové informácie, celkový popis cesty je vedený podrobne a prináša v niektorých pohľadoch aj nové informácie na časy, keď sa na Slovensko chodili učiť ľudia z iných štátov Európy. V prípade nórskeho Kongsbergu to bolo zvlášť potrebné, lebo tu sa banícka činnosť začínala až roku 1623.

Ďalším nórskeým bádateľom, ktorý študoval baníctvo a hutníctvo na Slovensku bol Jörgen Hiort (1737 – 1804), tento cestoval Slovenskom v rokoch 1763 až 1765. Navštívil nielen banské mestá na strednom Slovensku, ale aj na východnom (Spišská Nová Ves, Markušovce, Rudňany). J. Hiort bol významným nórskeým odborníkom, jeho správa z cesty je veľmi podrobne a vyčerpávajúco spracovaná. Je až podivuhodné, odkiaľ mohol J. Hiort získať také podrobnosti o platových a ostatných finančných náležitosti celého vedenia banskoštiavnického komorsko-grófskeho úradu. Z tohoto zoznamu všetkých od najvyšších riaditeľov až po úradníkov v najnižšom postavení sa dozvedáme, že najvyšší plat mal jeden z riaditeľov úradu Nicolaj Jaquin, ktorý mal plat 2000 zlatých ročne a 300 zlatých boli iné finančné nároky. Ostatní riaditelia mali plat 1200 zlatých a 300 zlatých na spomínané iné finančné náklady. Obyčajný banský úradník mal plat od 260 – 320 zlatých ročne. Veľmi podrobne sú popisované aj technologické zariadenia. J. Hiorta však v Kremnici doslova očarila stupová metóda drvenia a vyplavovania rúd, a preto sa ju rozhodol zaviesť aj v Kongsbergu. „Uhorské“ stupy sa dostali ako technická novinka do Nórska (významný banícky historik J. Vozár nazval tieto stupy „slovenské“). J. Hiort si na zavedenie tejto v tom čase progresívnej technológie zobral odborníka z Kremnice Ferdinanda Tomaschetzta, ktorý v Kongsbergu úspešne zaviedol „slovenský stupový postup“, bol tu potom zamestnaný ako dozorca stúp. V štátnom ústrednom banskom archíve v Banskej Štiavnici je o Ferdinandovi Tomaschetzovi zmienka, že žiadal prostredníctvom svojho priateľa prehodnotiť svoje zvonupriajatie do práce, no Hlavný komorský úrad žiadosť zamietol s poznámkou, že on vie, prečo je prepustený. Popisu Kremnice venoval J. Hiort 25 strán z 281 stranového denníka.

Prešli len štyri roky a v roku 1769 prichádza na Slovensko ďalší prírodovedec Morten Trane Brúnnich (1737 – 1827), mladý muž, ktorý vyštudoval teológiu a prírodné vedy, prichádza na dobrodružnú cestu, cestuje na vlastnom koni v typickej baníckej uniforme (aj s ošliadovom), nocuje, kde ho zastihne noc. Skutočnosťou je, že skutočne prešiel doslova celou Európou. Cestu začal v Kodani roku 1765. Navštívil Anglicko, Holandsko, Francúzsko, Taliansko, Istriu a po roku cestovania prichádza do Viedne. Bratislavu navštívil 10. marca 1768 ďalej už nasledujú mestá Banská Štiavnica, Žarnovica, Kremnica, Banská Bystrica, Špania Dolina. Nevynechal ani celú východoslovenskú oblasť, ako Spišská Sobota, Gelnica, Prešov, Tokaj a ďalšie. Po návšteve Sedmohradska končí svoje cestovanie v Kodani v decembri 1769.

V Kremnici si všima najmä ťažbu zlata. Čo je ale zaujímavejšie, že si všimol, že sa tu hovorilo slovenským jazykom a v denníku z cesty je poznámka: „Bolo sa treba oboznámiť aj so slovenským jazykom, čo sa mi dlho nedarilo“, a tak na jednej stránke uvádza aj miniatúrny

slovník so slovenským pomenovaním čísloviek, jednotlivých dní v týždni, ale napríklad aj s celými praktickými vetami“ Ja pojdem do mesta, pekná panenka, dajte mi pišťok.“

Významnou etapou vo vývoji hutníctva v Uhorsku bolo oznámenie cisára Jozefa II., ktorý dňa 14. apríla 1785 rozhodol, že spôsob výroby zlata a striebra z rúd pomocou nepriamej amalgamácie sa má zverejniť, a teda sa s touto metódou môžu oboznámiť všetci domáci a zahraniční záujemci. Možno, že jedným z prvých, ktorý prišiel do Sklených Teplíc, bol významný nórsky odborník Olaf Henckel (patril medzi najvýznamnejších bádateľov v baníctve a hutníctve 18. storočia). Tento prišiel do Sklených Teplíc už na jar 1785, aby pozoroval Bornove amalgamačné pokusy, v auguste a septembri pozoroval výstavbu huty a neskôr sa zdržiaval v hute, kde študoval prebiehajúce amalgamačné procesy. Zaujímavé je výsadné privilegium, ktoré bádatelia z Nórska získali. Banská Komora vo Viedni pobyt nórskeho bádateľa povolila s poznámkou, že sa tak jedná najmä vzhľadom na to, „že banský radca von Ruprecht bol počas jeho cesty po zahraničných banských závodoch prijatý v Nórsku s veľkou ochotou“. Navyše im bola umožnená prehliadka ďalších banských závodov a železiarní, ktoré boli pod správou banskobystrickej komory. Do Sklených Teplíc prišiel začiatkom roka aj jeho brat Georgius. Zdržali sa tu do konca roka 1786, žiaľ ich denníky z cesty sa ešte na Slovensko nedostali, ale podľa publikácií Dr. Bjørna Ivara Berga z Kongsbergu sú veľmi bohaté na rôzne poznámky, štúdie s popismi, výkresmi a modelmi. Práve v spomínaných publikáciách je zmienka ako videli bratia Henckelovci Kremnicu. V Kremnici sa zúčastnili pri pokusoch čistenia rudy a výtlačkov zo stúp pred amalgamáciou. Olaf Henckel bol prekvapený, aké priaznivé ovzdušie bolo vytvorené pre ich štúdium. Podľa neho mu nerobili žiadne ťažkosti pri získavaní informácií. Samozrejme, že boli určité technológie aj utajené, nórski bádatelia neboli pustení do kremnickej mincovne, čo podľa denníka riešil O. Henckel tak, že podplatil pracovníkov mincovne, aby ho vpustili do jej priestorov na 2 hodiny v noci.

Bratia Henckelovci veľmi dôsledne zhodnotili prínosy metódy nepriamej amalgamácie na základe poznatkov získaných v stredoslovenských hutách.

V druhej polovici 18. storočia vznikol v Európe spor o tom ako vznikla naša Zem, časť vedcov tvrdila, že všetky horniny zemskej kôry vznikli vo vode, usádzovali sa na dne hlbokých morí, boli to tzv. Neptunisti, a na druhej strane iná časť vedcov, tzv. Plutonisti, tvrdili, že horniny vznikli pôsobením ohňa, teda sopečnou činnosťou. Uhorsko, hlavne časť súčasného Slovenska bola už v tom čase dobre geologicky preštudovaná a mnohé práce z tejto oblasti boli publikované. Významne sa o to zaslúžil bratislavský rodák Johan E. Fichtel (1732 – 1795) svojim dielom „Mineralogische Bemerkungen von den Karpaten“ (Viedeň 1791). Samozrejme, že vznikli aj ďalšie diela, najmä I. Borna, ktoré si veľmi dobre preštudoval nórsky vedec Jeans Esmark (1763- 1839), zástanca neptunistickej teórie a túto si chcel v Karpatoch potvrdiť. Preto sa vydal roku 1794 na cestu z Viedne po súčasnom Slovensku. Jeho cesta smerovala cez Bratislavu, cez Trnavu, Levice, ďalej do Banskej Štiavnice. Tu opisuje jednotlivé bane, rudné žily, návštevu Banskej akadémie a mnoho ďalších zaujímavostí. Je celkom zaujímavé, že naproti názorov

iných autorov označil vrch Kalvárie v Banskej Štiavnici za bazaltový vrch, žiaľ nevyjadril sa, či tento vrchol má pôvod vzniku v plutonistickej alebo neptunistickej teórii. Vo svojej knihe „Krátky opis jednej mineralogickej cesty cez Uhorsko, Sedmohradsko a Banát“, ktorá vyšla vo Freibergu roku 1798 opisuje cestu z Banskej Štiavnice cez Sklené Teplice do povodia Hrona, ktoré ho prakticky ničím nezaujalo, spomína sa tu Sv. Kríž nad Hronom, Kremnička, Lehôtka (Bartošova Lehôtka) a Jastrabie. V tejto oblasti nachádzal množstvo limnokvarcov a so skameneným rákosom. Zaujímavú príhodu má z Jastrabej, kde našiel drevený opál. Po mineralogickej stránke ho najviac zaujalo okolie Kremnice so zlatonosnými žilami. Popísaný je odchod do Banskej Bystrice cez Skalku. J. Esmark nepatrí medzi cestovateľov, ktorí študovali v našich banských mestách banícku a hutnícku činnosť, prišiel potvrdiť teóriu vzniku našich hôr z morských usadenín, hoci sa mu to evidentne nepodarilo, vo svojom diele to evidentne nepriznáva, no jeho už skôr uvedené dielo je výborným prínosom pre teóriu o geologickej skladbe vulkanických pohorí na Slovensku a J. Esmark spolu s J. E. Fichtelom a I. Bornom patria medzi najvýznamnejších vedcov z konca 18. storočia, ktorí sa zaslúžili o vedecký výklad geologickej skladby Slovenska.

Použitá literatúra:

- Deichmanske biblioteket, Oslo, Deichmans manuskriptsamling Fol. 34 (Depéon in R. Kafka, Žiar nad Hronom)
- Richard Kafka: Mosty na sever (z histórie slovensko-nórskej spolupráce vo vede a technike), Enterprise, s. r. o., 2003

Richard Kafka sa narodil v Kokave nad Rimavicou. Po štúdiách na Priemyselnej škole chemickej v Banskej Štiavnici a na Hutníckej fakulte Vysokej školy technickej v Košiciach, nastúpil do Závodu Slovenského národného povstania v Žiari nad Hronom, kde prešiel rôznymi riadiacimi funkciami až po funkciu technického riaditeľa

závodu SNP a.s. Zúčastňoval sa na modernizácii a ekologizácii výroby hliníka. Z tejto oblasti má bohatú publikačnú činnosť v odborných periodikách a v zborníkoch z rôznych konferencií. Je spoluvýtvorcem piatich autorských osvedčení a prihlášok dvoch vynálezov. Okrem svojej odbornej práce veľkú pozornosť venoval štúdiu histórie hutníctva. Významnou mierou prispel k organizácii rôznych hutníckych konferencií. Sám sa podujal na historický výskum pri identifikácii huty v Sklených Tepliciach a železiarskeho hámra v Rimavici, kde sa spolu so Slovenským technickým múzeom v Košiciach podarilo zachrániť posledné historické predmety (náhrobné kamene, budovy), tieto práce boli publikované v Hutníckych listoch. Podrobnejšie študoval a publikoval výsledky výskumu spolupráce medzi vedcami Uhorska (z územia Slovenska) a Nórska. Tieto práce vyvolali značný záujem najmä na nórskej strane. Je spoluautorom publikácií "Z dejín výroby hliníka na Slovensku" monografie "Skláreň v Malohonte", "Mosty na sever" (slov.-nórska spolupráca) v slovenčine a angličtine.

Sedem týždňov exotiky

Darmo je: naše rodné Slovensko je dnes pre mnohých z nás už (aj) exotickou krajinou. Isteže, keď sme tam na návšteve, pociťujeme uspokojenie zo stretnutia s dávno známymi miestami a ľuďmi a teší nás, že sa dohovorme rodným jazykom. Aj samotný fakt, že skoro všetci okolo nás rozprávajú po slovensky, nás naplňa uspokojením. Priam pahltné užívame nám blízku stredoeurópsku mentalitu, uvoľnenosť v spoločenských stykoch i bohaté tradície krčmového a kaviarenskeho života.

Na druhej strane však stále nad mnohým, čoho sme svedkami, krútíme hlavou. Dlhodobý odlišný spoločenský vývoj v Nórsku a na Slovensku, ako aj naša trvalá odlúčenosť od slovenského prostredia tu zohrávajú svoje. Začína sa to od celkom každodenných zvykov (napríklad, že príbuzní či známi vpadnú hocikedy neohlásení na návštevu), pokračuje spôsobom komunikácie vo sfére obchodu a služieb a končí postojmi ľudí k verejným záležitostiam (politika, právo, zdravotníctvo a pod.).

Strávil som tohto roku sedem týždňov 25.05-19.07) v Bratislave, takže viem, o čom rozprávam. V prvom rade musím poznamenať, že Bratislava je pre mňa veľmi príjemným mestom na letné dovolenkovanie. Býva tam zväčša v tomto období pekne a teplo, sú tam dobré možnosti na kúpanie, vychádzky do prírody i na posedenia v chodníkových kaviarňach a reštauráciách. Aj ľudia sú zväčša príjemní i pozorní, ako zrakovo postihnutému mi v električkách i na ulici celkom neznáme osoby často bez vyzvania pomôžu. Toto sa, pravda, netýka bratislavských šoférov. Tí patria bezpochyby medzi najbezohľadnejších a najnebezpečnejších v Európe.

V iných oblastiach však veci často fungujú v rozpore s očakávaniami. Slečna v kancelárii, kde sa vybavujú mesačné lístky na električku, sa veľmi namosúrila, keď som ju vyrušil v ničnerobení a slušne si pýtal električenkú. Privolaným remeselníkom trvalo celý týždeň, kým mi v byte vymenili dve okná. Keď mi nakoniec nasadili na okná žalúzie, prišli na to, že im ich v dielni zle urobili, keďže jedna bola prídlhá a druhá príkrátka. S novo urobenými žalúziami prišli až o ďalší týždeň – aby zistili, že tie pôvodné boli urobené dobre, ibaže ich majstri namontovali na nesprávne okná. Skrátka Kocúrko.

Priam neveriteľná vec sa mojej žene a mne stala pri odchode zo Slovenska. Išli sme pravidelným autobusom z Bratislavy na Schwechat, ten sa však asi päť kilometrov z slovensko-rakúskej hranice pokazil a nemohol ďalej pokračovať. Šofér ostal stáť na kraji cesty a pomerne dlho nevravel nič. Až o niekoľko minút cez mikrofón oznámil (samozrejme, iba po slovensky), že už zavolať náhradný autobus, ten by vraj mal prísť behom 20 minút. Vykomandoval nás všetkých von, vraj aby sa nestrácal čas. V 37-stupňovej horúčave sme potom museli čakať jednu a pol hodiny, lebo šofér náhradného autobusu nevedel nájsť cestu! Len-len že sme ešte chytili lietadlo.

Poučenie: V podobných prípadoch treba mať vždy primeranú časovú rezervu, lebo človek nikdy nevie, čo sa môže prihodiť. A ešte je vari na mieste položiť si otázku, ktorú pri komentovaní zahraničných udalostí neraz počujeme od nórskeho novinárov: Mohlo by sa niečo podobné stať v Nórsku?

Zvláštnou kapitolou je postoj Slovákov k veciam verejným. Formálne funguje v krajine demokracia a nikto

nemôže poprieť, že ľudské práva sa naozaj dodržujú. Ľudia ich aj patrične využívajú, vcelku však nie sú schopní rozmyšľať o nich principiálne. Demokracia znamená pre nich ich vlastné práva, kým práva ostatných už nie sú také zaujímavé. Ak vyhrá voľby ich obľúbená strana, je to demokracia, ak sa však k moci rovnako legálne dostane niekto iný, už kričia o „novej totalite“. Ešte aj dnes, takmer 18 rokov po páde diktatúry, si mnohí mylia demokraciu s kapitalizmom a slobodu s materiálnym bohatstvom. Veľká časť obyvateľstva je priam posadnutá peniazmi. Niekedy sa mi až hlava zakrúti, keď sa započúvam do rozprávania dnešných Bratislavčanov. Ak niekomu v električke zazvoní mobil (a to sa deje prinajmenšom tak často ako v Osle), hádam štyri z piatich rozhovorov sa týkajú podnikania, investícií, bankových kont, či zárobkov. Spomínam si, ako sa mi uľavilo, keď som počul jednu dievčinu do mobilu povedať: „Dobre, doneste so sebou víno, nech sa aj s profesormi dobre ožerieme.“ Reku, pomyslel som si, predsa tu ešte žijú aj normálni ľudia.

Politici nie sú na Slovensku služobníci obyvateľstva, ale mediálne hviezdy, ktoré možno iba obdivovať alebo nenávidieť. Objektívne kritické hodnotenie je, a to aj v hlavných masmédiách, zriedkavosťou. Nestretol som napríklad nikoho, kto by pripustil, že súčasná slovenská vláda má aj pozitívne aj negatívne stránky, počul som iba nekritickú chválu alebo paušálne odsudzovanie. Je ináč zrejme, že v tejto veci ide hlavná deliaca čiara medzi Bratislavou a ostatným Slovenskom. Takmer každý Bratislavčan, s ktorým som sa rozprával, bol voči Ficovej vláde neľútostne kritický, čo sa odráža aj vo všetkých bratislavských masmédiách. Počul som napríklad v slovenskom štátnom rozhlase „diskusiu“, ktorej sa zúčastnili štyria novinári (teda nijaký politik, ani vedecký pracovník). Rozprávalo sa o troch rozličných oblastiach slovenskej politiky, pričom všetci štyria vo všetkom navzájom súhlasili a zhodli sa, že terajšia vláda robí všetko zle. A moderátor niežeby im (ako skutočný profesionál) oponoval, ale naopak, nahrával im na smeč a nezakryto ich výrokom tleskal. Veru aj vtedy som sa musel v duchu spýtať: Mohlo by sa niečo podobné stať v Nórsku?

Výskumy verejnej mienky však ukazujú, že vláda má stále u ľudí 60-percentnú podporu, čo asi znamená, že väčšine mimobratislavského obyvateľstva jej politika vyhovuje. Keď som v rozhovore s Bratislavčanmi naznačil, že to bude asi tým, že predošlé vlády boli priveľmi bratislavo-centricke, moji spolubesedníci zvyčajne nechápali, o čom rozprávam. Reku, nevieš, že napríklad na východnom Slovensku je už dlhé roky najvyššia nezamestnanosť? – Jaj, odpovedali mi niektorí, keď východniari sú leniví a nechce sa im podnikáť... Podnikať, podnikať, podnikať. To je premnohých na dnešnom Slovensku mantra a všeliek. Niektorým ľuďom u nás stále nedošlo, že každý nemôže byť podnikateľom.

Jednak by to bolo spoločensky neúnosné a jednak nie každý má na podnikanie chuť, či bunky. A sú aj takí, pre ktorých je súkromné podnikanie čímsi nevkusným alebo nemorálnym, preto sa mu zo zásady vyhýbajú. Bolo by spravodlivé, keby ich zato spoločnosť nechala trieť biedu? Kam až môže viesť zle chápaná podnikateľská mánia, ukazujú urbanistický vývoj Bratislavy v posledných rokoch. Ako huby po daždi rastú na všetkých možných i nemožných miestach výškové budovy, neraz nielen mrzké na pohľad, ale tiež zatieňujúce blízke

architektonické pamiatky. Každý vie, že mnohé z týchto budov sa stavajú nelegálne, alebo že staviteľ získal povolenie podplatením niektorého skorumpovaného politika. Ukazuje sa, že postkomunistickí zbohatlíci sú neraz ešte väčší barbari ako bývali komunistickí papaláši, ktorí dokázali zničiť veľa pekných slovenských miest. Nikomu sa tento vývoj nepáči, málokto sa však proti nemu ozýva. A ešte raz: Mohlo by sa niečo podobné diať v Nórsku?

Nový pánboh Trh, spolu so svojou nerozlučnou družkou pani Korupciou, nepekne poznačili aj slovenskú žurnalistiku, ktorá sa čoraz výraznejšie amerikanizuje.

Zo záhadných dôvodov zanikol populárny a dlhé roky seriózny bratislavský Večerník, a zdanlivo to nikoho netrápi, lebo trh je trh. Hlavné mesto bez večerných novín – to je jednoducho hanba. Vychádza síce veľmi slušný a obsažný týždenník Bratislavské noviny, z ktorého sa dá dozvedieť veľa zaujímavého o Bratislave, ten je však skôr komentárovým ako spravodajským časopisom, preto nemôže starý Večerník plnohodnotne nahradiť. Zato bulvárnych denníkov i týždenníkov sa v posledných rokoch urodilo ako húseníc. Drvivá väčšina z nich má taký trápny vzhľad i obsah, že nórske periodiká ako VG alebo Se og hør môžu blednúť závistou. Najsmutnejšie však je, že aj mnohí vzdelaní Slováci a Slovenky takéto úbohosti kupujú a čítajú. Zrejme si myslia, že to v „demokracii“ tak má byť. Kvôli objektivitve treba však tiež pripomenúť, že denníky Sme a Pravda si stále udržujú solídnu úroveň a to isté sa vcelku týka aj Slovenského rozhlasu. O televíznych kanáloch, či už štátnych alebo súkromných, radšej pomlčím.

Nuž ale vari dosť bolo žalovania. Musím tiež povedať, že ma potešila kultúrna ponuka Bratislavy i Slovenska. Konečne sa dala do užívania nová budova Slovenského národného divadla, a hoci niektorí kritizujú vedenie tejto inštitúcie pre jej macošský postoj voči slovenskej dráme a slovenskej opere, myslím si, že je ešte prívčas na konečné súdy. Slovenskej dráme sa naplno venuje Slovenský rozhlas, ktorý tohto leta začal vysielat' sériu vrcholov modernej slovenskej dramatickej spisby. Za svojho pobytu som si stihol vypočuť tri z nich, z čoho jednou bol *Tanec nad plačom* od Petra Zvona vo vynikajúcej inscenácii z r. 1957, s vtedajšími hviezdami slovenského divadla Viliamom Záborským, Gustávom Valachom, Martinom Gregorom, Františkom Dibarborom, Oľgou Sýkorovou, Hanou Meličkovou a i. Splnil sa mi tiež sen, zvyškami svojho zraku vidieť súbornú výstavu vynikajúceho, stále nedoceneného košického maliara Antona Jasuscha (1882-1965). Letná Bratislava ponúkala aj množstvo kvalitných hudobných koncertov, ja som mal však najväčšie potešenie z najnovšieho CD-čka súčasného slovenského skladateľa Vladimíra Godára *Mater*. Je to cyklus nádherných piesní, ktoré Godár zložil pre jedinečnú českú speváčku Ivu Bittovú. S uspokojením som tiež konštatoval, že sa žánrovo obohacuje súčasná slovenská literatúra, keď sa k tradičným knihám básní a poviedok pridávajú aj odvážne romány a eseje, s kritickým pohľadom na (nielen slovenskú) súčasnosť. Pre fajnšmekerov odporúčam romány *Eskorta* od Michala Hvoreckého a *Zbytočný život* od Máriusa Kopcsaya, ako aj knižku filozofických úvah *Revolutujúci Sifyfos* od Romana Micheľka. Veľmi zaujímavé sú aj rozhovory básnika Jána Štrassera s humoristom Tomášom Janovicom, ktoré vyšli pod názvom *Humor ho*. Pre milovníkov detektívky dávam

do pozornosti román *Cela číslo 17*, ktorého autorom je Dominik Dán. V Bratislave sa najlepšie nakupujú knihy v kníhkupectve Artfórum na Kozej ulici, kde majú takmer všetko, čo vychádza a kde Vás navyše profesionálne obslúžia.

Pokiaľ ide o tzv. ľahkú múzu, so záujmom som si pozrel niekoľko televíznych pokračovaní súťaže o najlepší slovenský hit 20. storočia. Do záverečných kôl sa dostala aj dávna klasika ako „Dedinka v údolí“ (z r. 1939) či „Môj manžel“ (1960), nakoniec však - podľa mňa zaslužené - vyhrala pieseň „Vyznanie“ (hudba J. Lehotský, slová K. Peteraj, spev v pôvodnom znení M. Gombitová). Plne súhlasím so slovami jednej komentátorky, že keby táto pieseň bola vznikla v Amerike, spieval by si ju dnes celý svet.

Krátko po návrate do Nórska som sa dozvedel, že tunajšia princezná Märtha Louise objavila v sebe jasnovidcké schopnosti a že otvára súkromnú školu, v ktorej bude učiť ľudí, ako sa môžu dostať do kontaktu s anjeli. Čo myslíte: Mohlo by sa niečo podobné stať na Slovensku?

Ivan Čičmanec

Recept – Makový mrežovník

Dovoľte nám podeliť sa o recept na tradičný slovenský koláč, ktorý sa však zriedkavo pečie. Pre Nórov je exotický, ale väčšinou aj im veľmi chutí. Ďalšou jeho výhodou je, že vydrží, a je rovnako chutný, aj týždeň. Teda, ak ho nezjete skôr.

Jeho hlavnou súčasťou je mak. V Oslo sa dá mak kúpiť v tureckých obchodoch, stojí okolo 13 NOK za 200 gramov. Skúste napríklad obchod Vatan na Herslebs gate. Ďalším orieškom je mak pomlieť – s úspechom používame mlynček na kávu (treba doňho dávať menšie množstvo maku).

CESTO

300 g múka
150 g maslo
100 g cukru (vanilkový + práškový/kryštálový)
1 vajce (trošku odoberieme na potretie mriežok)
trošku mlieka

urobíme cesto. 2/3 cesta uložíme na plech vo výške 1 - 2 centimetre, 1/3 cesta necháme na mriežky.

PLNKA

200 g mak
100 g cukor
2 – 3 lyžice slivkového lekváru, alebo namočené sušené slivky
trošku citrónovej kôry, môže byť aj sušená trošku škoric

Nalejeme cca. 1,5 dl vody, nasypeme cukor, lekvár... Keď toto zovrie, stiahneme z ohňa a nasypeme pomletý mak. Ak je maková plnka veľmi hustá, zriedime troškou vody. Necháme vychladnúť. Rozotrieme na cesto, položíme mriežky, potrieme vajcom. Pečieme na 175°C – 200°C cca. 30 – 45 minút.

Ahoj,

Musím aspoň jeden deň popísať, aby som ilustroval, že je mi tu fajn, vyžívam a užívam si Slovenska. Hoci sa nedá povedať Slovenska, lebo to je kapitola pre psychiatrov, ale kúpeľná časť Piešťan je pre mňa balzam na dušu i telo.

V byte táborím - a dalo by sa povedať, že som toho zatiaľ urobil málo. Ale objednané je okno, ktoré je síce z viacerých dielov, ale veľkosť cca. 4,15 x 2,10 metra, nové vchodové dvere aj so zárubňou, murár, ktorý mi má vybúrať časť priečky medzi kuchyňou a izbou, a ďalší majster, ktorý mi privedie vodu na terasu. Zároveň rozmýšľam o estetickom a technickom riešení terasy, ktorá je a bude pýchou celého bytu. Drevený plot skryje a zamaskuje pomerne škaredý múrik zábradlia a kovovej rúry nad ním. Dĺžka plotu, len pozdĺž zábradlia, - 19 metrov. Potom ešte iný, zrejme tiež drevený, plot, ktorý bude deliť moju terasu od susedkinej. Teraz je tam modrý vlnitý plech a nejaké dosky v štýle slumu v Manile.

Zobudil som sa o pol siedmej a v kresle som si počkal, než sa vyhuplo slnko nad kopce, ktoré mám pred sebou. To bolo o 07.10. Potom som robil na počítači do deviatej a pil som čaj. Na terase už mám od večera biely malý stolík a k nemu mám skladacie príjemné stoličky z IKEA. Sadol som si na slnko len v tričku a čítal som Aftenposten z 29. augusta. Hlavne kvôli jazyku - aby som nezabudol. Čas mi merali zvony dvoch kostolov, ktoré sú v blízkosti. Je to zaujímavé, vnímať beh času cez kostolné zvonenie. Keď prvýkrát udrie zvon, človek prestane robiť to, čo robí a počíta odbíjanie. Štyri údery a potom desať v inej tónine je 10.00 alebo Ten Hundred Hours. Už dvakrát ma večer na terase na siedmom poschodí navštívila veвериčka, ale to len večer. Aj dnes, keď som vyrážal na prechádzku, sa vydala po stene bloku nahor.

O pol jednej som išiel do reštaurácie Radnička, ktorá je asi 250 metrov odo mňa. To je úžasná inštitúcia - nikde tak dobre nevaria, chodím tam každý deň. Je tam vždy plno. Na stole leží vytlačený jedálny lístok iba s dennou ponukou. Majú 8 rozličných menu, teda hlavné jedlo a polievku a nič iné. Väčšina menu stojí 85 a 89 korún a majú aj bezmäsité jedlo za nejakých 55 korún. Neviem, kedy treba prísť, aby mali všetky jedlá. Už dnes o 12.40 mali len jedničku, trojku a osmičku. Väčšina ľudí si dáva čapovanú kofolu, alebo pivo. Polievku donesú na stôl v polievkovej mise, a človek si naberie, koľko chce. Ja milujem polievky a oni tak dobre varia! Platí sa pri bare. A to jedlo - keď som cez víkend v Bratislave, spomínam na Radničku, ako by som si pochutil!

Vrátil som sa domov a zobral veci na plávanie. Plaváreň Eva je v neočakávane hroznom stave, vládne tam starý dobrý duch komunizmu, teda, že zariadenie existuje, aby plno ľudí malo zamestnanie a návštevníci sú tam trpené zlo. Aj napriek tomu tam chodím, lebo majú malinký termálny bazén vraj s 36 stupňovou vodou, kde je báječne ležať a zabudnúť na okolitý svet. Tam som si dal 2x 20 minút a veru skoro hodinu som potom ležal a pospával na slnku na lehátku, a ešte som stihol 20 dýchok v bazéne, než zatvárali. Taký omámený horúcou vodou a spánkom na slnku som prešiel k budove, kde tečie Trajánov prameň na pitie. Voda má 60 stupňov, pohárik mám v ruksaku. Vypil som jeden pohár tam a s ďalším som si sadol na lavičku pred Thermia hotel a kúpele Napoleon. Prešiel som cez kúpeľný most, v neďalekom zelovoci som si kúpil dve

jablká a dva banány. Na pešej zóne som v cukrárni mal Café Machiato a krémeš. Je to príjemný pocit, sedieť vonku v strede mesta a vidieť okno a stenu bytu. Jednu takú cukráreň mám rovno v bloku, ale na pešej zóne je viac ľudí.

Doma som si sadol na terasu, pozeral na zapadajúce slnko za chladiacimi vežami atómovej elektrárne. O pol siedmej som vyrázil na prechádzku po hrádzi. Vybral som sa smerom k Sĺňave a jej priehrade. Chcel som to celé obísť, ale samotná priehrada bola "vstup zakázaný", a o tej ôsmej už bola tma na to, aby som hľadal, kade sa to dá obísť. Tak som sa do Piešťan vrátil tou istou cestou. Spolu asi 13,5 kilometrov. Na hrádzi je príjemne rušno, bicykluje sa tam, chodí sa peši, alebo korčuľuje na kolieskových korčuľiach, alebo sa venčia psy. Veľmi relaxová pohoda. Pri Váhu je jednak výletná reštaurácia Lodenica, ďalej je ešte celkom malebný bufet a skoro až pri priehrade je pomerne luxusná reštaurácia a hotel - Rybársky dvor. Bol som sa pozrieť.

Včera večer som zbehol do miestneho kina Fontána - z terasy to mám 120 metrov, ale keďže vchod do domu je zozadu, je to asi 200 metrov. V programe filmového diváka som videl USA westernfilm Pat Garret a Billy the Kid z roku 1971. Kino je moderné, veľké, na slušnej úrovni a bolo nás tam asi päťdesiat. Sem budem chodiť!

Preklady dokumentov?

Väčšina z nás sa dostala do situácie, že potrebujeme preklady dokumentov zo slovenčiny do nórčiny a opačne. Jednou z možností je riešiť túto potrebu cez angličtinu. Väčšina nórskych úradov vie potvrdiť a osvedčiť na požiadanie vystaviť v angličtine, tieto sa potom ľahšie dajú profesionálne preložiť na Slovensku (za slovenské koruny) do slovenčiny a slovenské úrady väčšinou túto cestu akceptujú.

Naopak sa zase slovenské dokumenty jednoducho dajú preložiť na Slovensku do angličtiny a aj nórské úrady väčšinou anglický preklad akceptujú.

S prekladom priamo zo slovenčiny do nórčiny a naopak sa môžete obrátiť napríklad na:

Zuzanu weitzschutz@gmail.com tel: 984 64 881 alebo

Eriku Gemelovú: erika@slovakia.no

Orientačná cena je medzi 250 – 400 NOK za stranu

Texty na tejto strane sú moje súkromné reminiscencie z pobytu na Slovensku a recept na makový koláč a informácia o prekladoch, sú z predchádzajúcich čísiel miniBudzogáňa – nemal som nič iné na uverejnenie. A pritom sú medzi nami ľudia, ktorí určite majú niečo na srdci, alebo už svoje myšlienky položili na papier v listoch, či mailoch priateľom, a stačilo by možno text trochu upraviť a podeliť sa prostredníctvom Budzogáňa s krajanmi. Mohli to byť zážitky zo Slovenska, dovolenkové spomienky, alebo aj praktické rady krajanom.

Napriek tomu, že je náš vestník malý rozsahom, a v porovnaní s krajaňskými komunitami iných škandinávskych, či európskych štátov sme jedna z najmenších komunit, má náš miniBudzogáň slušnú informatívnu i literárnu úroveň. Je to aj vďaka tomu, že sa nám darí prilákať do radov prispievateľov mladých krajanov. Len by sme ich potrebovali ešte viac!